

Een Tractaet van Avarien

1617

Quintyn WEYTSSEN (1517-1564)

Averij-grosse, Doctrine, Hof van
Holland, Zeerecht, Zestiende eeuw

Quintyn Weytsen (ook Quintinus Weytsen, Quinten Weytsen, Quinten Weitsen, Quintin Weytsen) werd in Veere geboren in 1517 en overleed in Den Haag op 15 april 1564. Waarschijnlijk genoot hij zijn juridische opleiding aan de Leuvense Universiteit. Tussen 1546 en 1555 was Weytsen schepen van Middelburg. Aansluitend werd hij onbezoldigd raadsheer van het Hof van Holland. In 1559 benoemde Margaretha van Parma, landvoogdes van de Habsburgse Nederlanden, Weytsen tot gewoon raadsheer van dit hof, een functie die hij tot zijn dood zou bekleden. In 1561 en 1562 was hij auditeur van de rekeningen in Zeeland. In 1561 werd Weytsen nog aangesteld door de hertogin van Parma om de nieuwe bisschop van Middelburg te installeren. Daarover gaf Frans van Mieris in *Naauwkeurig verhael van de aenstellinge des eerwaardigen Heeren Nicolaas de Castro tot eersten bisschop van Middelburg* (Leiden 1757) stukken uit. Weytsen trouwde tweemaal, kreeg drie dochters en een zoon. Hij werd begraven in Den Haag.

Vermoedelijk al in 1563 of 1564 schreef Weytsen zijn uiteenzetting over het recht van averij in de Lage Landen. De eerste uitgave ervan vond plaats in de vorm van een bijvoegsel bij de *Curiae Hollandiae Zelandiae decisiones* van Cornelis van Nieustadt (Leiden 1617). De eerste zelfstandige publicatie is echter pas uit 1631. In deze versie is *Een Tractaet van Avarien* een kort werk van 26 pagina's. De eerste Nederlandstalige editie werd in Haarlem gedrukt, bij Adriaen Roman. Volgende drukken verschenen onder andere in 1646, 1651, 1663 en 1678. Het werk werd tevens opgenomen in verschillende compilaties van en commentaren op het zeerecht in de Lage Landen, zoals de *Instructie ende ordonnantie voor commissarissen vande zeevaert* voor de Amsterdamse commissarissen van de Kamer van Assurantie en Averij in 1641 en het anoniem gepubliceerde *Boeck der Zee-rechten* uit 1678.

Het werk handelt in essentie over twee zaken: het onderscheid tussen averij-grosse en averij-commune, en wat aanleiding tot averij-grosse en -commune kon geven. Volgens Weytsen was averij-commune de voorziene kosten voor kooplieden en kapitein. Averij-grosse omvatte in oudere zeerechten vaak *kerven* (het doorsnijden van mast of touwen) of *werpen* (het opofferen van goederen door het overboord te werpen). Het belangrijkste principe van averij-grosse was echter dat er een vrijwillig verlies was om de reis als geheel te redden, waarbij de gemaakte kosten pro rata werden omgeslagen over alle kooplieden. De belangrijke bijdrage van Weytsen was de behandeling van de meest voorkomende situaties waarin averij-grosse, dan wel averij-commune kon worden geheven. Averij-commune kon bijvoorbeeld worden geheven bij pilotage, averij-grosse kon naast het kerven en werpen ook geheven worden bij de dood van een zeeman of onderhandelingen bij piraterij om een groter verlies te voorkomen. Bovendien stelde Weytsen regels vast waaraan een averijdeclaratie moest voldoen, zoals het tonen van een cognossement. Daarmee was *Een Tractaet van Avarien* niet louter een werk van doctrine, maar had het tevens kenmerken van een 'merchant manual', waarin procedurele

regels werden uitgelegd voor handelaren. Bovendien besteedde Weytsen aandacht aan de details rondom de verdeling van de averij.

Een andere belangrijke bijdrage van het werk was het samenbrengen van de handelsgebruiken omtrent averij, de vorstelijke wetgeving op dit gebied en de oude principes uit het Griekse zeerecht. De *Lex Rhodia de iactu* werd gedeeltelijk opgenomen in de Justiniaanse Digesten, maar het is onbekend of de wet volledig is overgeleverd. Ook het Romeinse recht zelf kende het principe van averij-grosse, al baseerde Weytsen zich voornamelijk op de *Lex Rhodia de iactu*. Weytsen lijkt voornamelijk een brug te hebben willen slaan tussen het vorstelijke recht en het Romeinse recht omtrent averij, alsmede de Zeerechten van Wisby die ook in de vorstelijke ordonnanties van 1551 en 1563 waren opgenomen.

Een Tractaet van Avarien was de eerste verhandeling die systematisch het recht van averij in de Lage Landen behandelde. In eerdere codificaties van maritieme gewoonten (Rollen van Oléron) werd het onderscheid tussen averij-grosse en -commune bijvoorbeeld nog niet gemaakt. Weytsen was de eerste die dit onderscheid maakte in de doctrine. Waarschijnlijk baseerde hij zich grotendeels op de ordonnantie van Filips II van 1563, die onder andere dertien artikelen bevatte over averij en schipbreuk. Weytsen plaatste de bepalingen uit de ordonnantie echter in een breder rechtskader van maritiem recht, onder andere door een groot aantal verwijzingen naar de *Lex Rhodia de iactu* uit de Digesten. In tegenstelling tot veel (academische) tijdgenoten als Pieter Peck (1562-1625) bleef Weytsen echter weg van uitgebreide commentaren op het Romeinse recht zelf, of hoe het recht ingebed diende te worden binnen de Justiniaanse rechtsstructuur. Weytsen richtte zich dan ook voornamelijk op de connectie met het vorstelijke recht met betrekking tot averij. Naast de ordonnantie van 1563 kwam ook de ordonnantie op de zeevaart van 1551 van Karel V aan bod, evenals de Zeerechten van Wisby en verwijzingen naar 'gemeene costumen', oftewel geldende handelsgebruiken, al is het maar de vraag in hoeverre er daadwerkelijk gewoonterecht wordt behandeld in dit werk, gezien de sterke invloed van het vorstelijke recht.

In zeventiende- en achttiende-eeuwse Nederlandse juridische literatuur speelde het boek een belangrijke rol. Het werd verschillende malen herdrukt en in collecties van Nederlands maritiem recht opgenomen. Simon van Leeuwen, in 1681 benoemd in de Hoge Raad, voorzag het werk in 1651 van uitgebreid commentaar en noemde het werk 'seer dienstigh ende mitsdien oock seer aangenaem'. De Rotterdamse jurist en koopman Adriaen Verwer voegde het werk in 1711 bij zijn analyse van de Hollandse averijen en bodemerijen en voorzag het traktaat van commentaar. In zijn aantekeningen verwees Verwer nog naar de invloed die het werk had uitgeoefend op juristen zoals Grotius en de costumen van Antwerpen, maar hij analyseerde ook de herkomst van de regels die Weytsen had opgesteld. Weytsen heeft dus invloed uitgeoefend op de Hollandse Elegante School, al was het private maritieme recht hierin geen al te belangrijk onderwerp. Toch is er ook kritiek op het werk van Weytsen: S.W.P.C. Braunius schreef bijvoorbeeld over "de niet altijd even heldere geschriften van geleerden en praktici, zoals Weytsen over de averij (...)" in de oude *Maritieme Geschiedenis der Nederlanden*.

Averij was een klein, maar oud en belangrijk instrument uit het maritieme recht. Het werk van Weytsen is een van de meest waardevolle bronnen die wij erover kennen, in tegenstelling tot de zeeverzekering, waarover veel meer is geschreven en waaraan (rechts)historici altijd meer aandacht hebben besteed. De invloed van het werk van Weytsen was groot in de vroegmoderne tijd, voornamelijk op de juridische praktijk in de Hollandse handelssteden, zoals in Amsterdam, Rotterdam en Middelburg. In de Kamer van Assurantie en Averij in Amsterdam (opgericht 1598) werd het werk bijvoorbeeld als basis genomen voor

rechtspraak over averijzaken, getuige de instructie uit 1641. Ook uit de Antwerpse rechtbank zijn er signalen dat *Een Tractaet van Avarien* werd gebruikt in de late zestiende eeuw. In de achttiende eeuw vond het werk uiteindelijk verspreiding door heel Europa, toen maritiem recht op een bredere interesse kon rekenen onder juristen. Een Latijnse vertaling verscheen in 1672 te Amsterdam, in 1707 in Genua en nadien nog in 1719 en 1740 te Firenze en Venetië. In 1703 werd het boek in het Frans vertaald. Er is verder in Lübeck een Duitse vertaling verschenen, afwisselend gedateerd rond 1600, in de zeventiende eeuw of tussen 1710 en 1725. Nog tot in de negentiende eeuw verwezen juristen die over het maritiem recht schreven met grote regelmaat naar Weytsens werk.

Een gedigitaliseerde versie van de eerste druk is beschikbaar via [Google Books](#).

R. Feenstra en D. Osler, *Bibliography of jurists of the Northern Netherlands active outside the Dutch universities to the year 1811*, Amsterdam, 2017, 416-434; G. Landwehr, 'Zur Begriffsgeschichte der Haverei vom 16. Bis zum 18. Jahrhundert', in: E. Jayme (red.), *Festschrift für Hubert Niederländer: zum siebzigsten Geburtstag am 10. Februar 1991*, Heidelberg, 1991, 57-69; S. Ter Braake, *Met recht en rekenschap: De ambtenaren bij het Hof van Holland en de Haagse Rekenkamer in de Habsburgse Tijd (1483-1558)*, Hilversum, 2007, 414-415; A.J. van der Aa, 'Weytsen (Quintijn)', in: [Biografisch Woordenboek der Nederlanden](#), dl. 20, Haarlem, 1877, 171-172.

drs. Gijs Dreijer, *University of Exeter* en *Vrije Universiteit Brussel** en dr. Otto Vervaart, *Het Utrechts Archief*

* Onderzoek mogelijk gemaakt door de European Research Council (AveTransRisk, Grant Agreement 724544)